

STUDIUL INFORMAȚIILOR SECRETE (INTELLIGENCE), CONTRIBUȚIE ESENȚIALĂ LA ÎNȚELEGEREA ISTORICĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Iulia Cristina SĂCĂLAȘ*

Abstract

Intelligence had a different importance in decision-making depending on the historical period of time we are referring to. Nonetheless, the study of secret intelligence for the historiographical development became more relevant in the past decades, after the end of the Cold War. With the study of intelligence, the historical perspectives and debates started to have different shapes and develop more complex conclusions, revealing, thanks to a more comprehensive analysis, aspects otherwise difficult to understand in the historical context. An appropriate example would be the study of the Second World War.

Keywords: *intelligence, historiography, decision-making, secret information, analysis.*

Introducere

Cel de-al doilea Război Mondial este socotit un important punct de inflexiune în evoluția înțelegerii și utilizării conceptului de intelligence. După război s-au tras concluzii semnificative despre importanța utilizării intelligence-ului în luarea deciziilor; cu toate acestea, rolul semnificativ al intelligence în luarea deciziilor și în guvernare nu avea să fie evident decât odată cu debutul Războiului Rece.

Sherman Kent a definit conceptul de intelligence ca fiind simultan un tip de cunoaștere, o organizație și un proces. Dat fiindcă rolul său principal era de a reduce incertitudinea și a înțelege intențiile și capacitățile altor state, intelligence a început a fi un element important pentru cunoaștere și analiză. Felul în care comunitățile de intelligence erau organizate în perioada

* King's College London.

dinaintea războiului și în timpul acestuia a avut un impact deosebit în guvernare și ca atare în deciziile luate, dat fiind că „prin utilizarea intelligence puterile pot câștiga o mai mare cunoaștere a mediului internațional, și astfel îl pot modifica” (Ferris, 2003, pp. 308-329). Izbucnirea, evoluția și rezultatul celui de-al doilea Război Mondial ne-au demonstrat acest lucru.

Studiem și ne referim la confruntarea planetară ca fiind o perioadă de incertitudini și dificultăți, în care deciziile luate au avut un impact deosebit în desfășurarea evenimentelor. Lumea se afla în diferite stadii evolutive atât din punct de vedere ideologic cât și politic și social, iar luarea deciziilor necesita nivele ridicate de certitudine și siguranță. Secretizarea a avut un rol fundamental în protecția acestor decizii. În consecință, obținerea informațiilor și analizarea lor era o problemă complexă pentru autoritățile politico-militare iar pe parcursul desfășurării evenimentelor aceasta s-a complicat și mai mult. Un foarte bun exemplu este Uniunea Sovietică, cea care a înregistrat un real succes în păstrarea secretului situației sale militare; într-atât încât Adolf Hitler nu a avut nicio ezitare – în ciuda reticenței consilierilor săi cei mai apropiați – să declanșeze Operațiunea Barbarossa în vara anului 1941.

Odată cu declanșarea conflagrației mondiale, intelligence a câștigat dreptul de a fi o parte activă în luarea deciziilor, spre deosebire de perioada premergătoare. Evoluția și importanța câștigată în timpul conflictului a demonstrat că fără intelligence, un război este mult mai greu de câștigat, chiar imposibil (un exemplu grăitor în sprijinul acestui argument ar fi spargerea celebrului cod nazist „Enigma”, cu consecințele strategice care au decurs de aici). Ignorarea informațiilor secrete a fost probabil printre cele mai mari greșeli ale lui Hitler în stabilirea strategiei politice și de război.

Aspectul principal privitor la informațiile secrete în cel de-al Doilea Război Mondial este legat de felul în care acestea au fost analizate. John Ferris a explicat că analiza și evaluarea informațiilor în perioada precedentă războiului și în timpul acestuia a fost esențială în înțelegerea intențiilor și capacităților atât ale Aliaților cât și ale Axei. Printr-o interesantă analiză a ceea ce el a numit „eșec al intelligence”, Ferris a semnalat importanța pe care evaluarea informațiilor a câștigat-o în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. El susține că evaluarea corectă a informațiilor a eșuat din cauza diverselor aspecte culturale, politice și ideologice ce nu ar fi trebuit să intervină într-un proces atât de important. Intervenția acestor elemente

în analiză (culturale, politice și ideologice) a dus la un rezultat violent – un război de mari proporții.

În ciuda importanței și necesității unei evaluări precise, conceptul de intelligence s-a transformat în dimensiunea ce lipsește din istorie, așa cum Christopher Andrew a descris-o. Caracterul ascuns al rapoartelor de intelligence și al analizei acestora a făcut ca sarcina istoricilor să fie mult mai dificilă, mai ales înaintea declasificării celor mai secrete documente ale perioadei. Greșelile făcute în evaluarea acestor documente (sau în importanța care le-a fost atribuită), au fost relevate odată cu apariția posibilității de a le studia. Intelligence a reprezentat pentru o lungă perioadă de timp dimensiunea absentă a istoriei și poate că încă o reprezintă, dat fiind că nu toate lucrările istorice iau în considerare studiul informațiilor secrete la un nivel riguros, care să permită o analiză cât mai completă a perioadei, a strategiilor și deciziilor de atunci.

În conexiune cu punctul anterior, este important de menționat că istoria este de cele mai multe ori scrisă din perspectiva învingătorilor și, ca atare, aceasta este de cele mai multe ori subiectivă. O analiză atentă sprijinită de studiul informațiilor secrete ale epocii, va contribui la dezbateră istorică și la formarea diferitelor perspective despre de ce și cum a avut loc evenimentul. Cel de-al Doilea Război Mondial nu e diferit din acest punct de vedere. Starea informației pe care o dețineam până la declasificarea documentelor perioadei respective a fost controlată de perspectiva învingătorilor. Declasificarea documentelor și rapoartelor de intelligence ale epocii nu ne-a oferit doar mai multe opțiuni de analiză și diverse perspective interpretative, dar ne-a furnizat și informații relevante legate de aspecte precum gândirea lui Hitler, înțelegerea pe care acesta o dădea evenimentelor, perspectiva japoneză și așa mai departe. Ne-a furnizat, îndeosebi, analize de valoare și informații despre cum a fost câștigat războiul de către Aliați și cum au fost create alianțele politico-militare. Fără îndoială, studiul intelligence a ridicat calitatea dezbaterii istorice cu privire la izbucnirea, evoluția și rezultatul celui de-al doilea conflict major pe care lumea l-a trăit în secolul douăzeci.

Intelligence și cel de-al Doilea Război Mondial

Informațiile secrete în al Doilea Război Mondial cuprind o gamă amplă de documente – de la rapoarte diplomatice și de intelligence, evaluări,

conversații și corespondență la tratate, acorduri și memorii. Această înșiruire ar putea reprezenta un bun argument pentru a înțelege de ce analiza informațiilor secrete este atât de importantă pentru analizarea unui eveniment precum conflagrația despre care vorbim. Cu toate acestea, nu este un argument suficient.

Așa cum John Ferris a reliefat, istoria scrisă înainte de 1974 nu a inclus studiul documentelor secrete. Odată cu accesul, deși limitat, la arhivele „speciale” și începutul procesului de desecretizare a unor documente de stat, perspectivele despre cum, de ce și ce s-a întâmplat s-au schimbat și s-au dezvoltat noi teorii. Faptul că intelligence a fost un element fundamental în conceperea de politici de către Marile Puteri începând cu 1930, este un argument ce susține importanța pe care analiza de intelligence a avut-o în evoluția istoriei și explicarea evenimentelor epocii. Informațiile adunate în această perioadă de timp au devenit foarte importante pentru înțelegerea evoluției evenimentelor care au condus la conflictul planetar.

Richard Aldrich ne amintește că, odată cu posibilitatea de a „vedea” informații secrete din anii '30 și 40, studiul istoriei celui de-al Doilea Război Mondial a căpătat o mare dezvoltare la nivel internațional (Aldrich, 1998, pp. 179-217). Este foarte important a înțelege situația în care informația a fost analizată și care au fost factorii care au influențat oamenii de stat să ia deciziile pe care le-au luat. Analizând aceste aspecte, trebuie să luăm în considerare importanța pe care intelligence a avut-o în luarea deciziilor epocii. Perioada precedentă celui de-al Doilea Război Mondial, începând cu Marea Depresiune economică, este una tensionată în relațiile internaționale iar tensiunile încep să se acutizeze odată cu ascensiunea lui Adolf Hitler în poziția de Cancelar al Germaniei, în anul 1933. Desfășurarea evenimentelor după acest moment, a căpătat un ritm diferit de cel așteptat în special de către germani. Criza de la München (1938) reprezintă un important punct de inflexiune în înțelegerea motivelor declanșării conflagrației și a deciziilor adoptate pe parcursul celor șase ani.

Pe de altă parte, pentru a înțelege cel de-al Doilea Război Mondial este important să luăm în considerare tipul de state și regimurile care existau la acea vreme. Germania Nazistă, Italia Fascistă și Japonia Militaristă erau puterile agresive și revizioniste care aveau ca obiectiv modificarea ordinii internaționale prin permanenta contestare a acesteia. Cu astfel de regimuri în sistemul internațional, obținerea informațiilor secrete era pe cât de dificilă,

pe atât de importantă în luarea deciziilor. Dificilă în principal pentru că informațiile erau greu de obținut în state represive, unde exista pericolul major de a fi descoperit și executat.

În același timp, era absolut necesar să se obțină informații din interiorul acestor regimuri – și asta la momentul potrivit, pentru a putea acționa preventiv – fie pentru a stopa agresiunea, fie pentru a apăra Statul de eventuale acțiuni subversive. Aceeași situație este valabilă și în cazul Uniunii Sovietice. De cealaltă parte a baricadei, și puterile revizioniste, în mod special germanii și japonezii, aveau nevoie de informații multiple și de o evaluare corectă a acestora pentru a putea pregăti planul de ofensivă și pentru a anticipa orice potențiale reacții.

Importanța informațiilor este legată de felul în care au fost evaluate și cum au fost utilizate de către responsabili. În anii '30 și în timpul războiului, intelligence a avut o serie de eșecuri care au condus evoluția situației într-o direcție specifică. Aceste eșecuri au fost mai degrabă de analiză și predicție a intențiilor inamicului decât eșecuri de colectare a informațiilor. Poate unul dintre cele mai relevante exemple este, din acest punct de vedere, felul în care atât Germania, de o parte, cât și Marea Britanie și Franța de cealaltă, au „proiectat” intențiile părții adverse în legătură cu criza poloneză (Overy, 1998, pp. 451-480); acest eșec de analiză a condus, practic, la război. Pe aceeași linie argumentativă se găsește și predicția eșuată a atacului de la Pearl Harbour; multe alte exemple ar putea sprijini acest argument.

Evaluarea corectă a informațiilor colectate este esențială, mai ales când intelligence este un instrument important în sprijinirea celor ce iau deciziile. Dezbaterile lui Robert Bowie și a lui Andrew Marshall despre importanța informațiilor în elaborarea politicilor s-a concentrat pe problema evaluării intelligence ca proces. În timp ce Bowie definește intelligence ca fiind „cunoaștere și analiză proiectată pentru a asista acțiunea”, Marshall a dat o atenție specială „diferențelor dintre colectarea și analiza informației, pe de-o parte, și luarea deciziilor utilizând acele date, pe de altă parte” (May, 1984, pp. 3-4). Ceea ce susțin amândoi este faptul că *evaluarea are un rol esențial în modelarea politicilor și în luarea deciziilor și ar trebui să fie considerată o componentă fundamentală a ciclului de intelligence*.

Evaluarea de intelligence, așa cum Marshall a descris-o, poate fi categorisită în relație cu obiectivul său. Ca atare, evaluarea poate fi utilizată pentru a prevedea și preveni potențiale conflicte, a compara capacități și a

prezice diverse ciocniri, a monitoriza actuale dezvoltări ale unor conflicte în curs de evoluție și pentru a atenționa în caz de pericol militar iminent (May, 1984, p. 5). Toate aceste tipuri de evaluări ale intelligence au fost relevante în izbucnirea, evoluția și deznodământul celui de-al Doilea Război Mondial.

Greșelile făcute de către oamenii de stat în evaluarea informațiilor colectate le-au îndreptat deciziile, în anumite situații, spre concluzii dezastruoase. Peter Jackson a avansat această idee și a dezvoltat-o explicând că elemente ca rasismul (sau poate mai bine spus etnocentrismul, cum Ferris a sugerat), tendința de a proiecta propria logică în acțiunile altora și politizarea procesului de luare a deciziilor luând în considerare ideologia, agendele politice birocratice și imperativele politicilor interne, au afectat în mod negativ evaluarea informațiilor secrete în timpul perioadei la care ne referim. În consecință, acest aspect a creat probleme evidente între producătorii și consumatorii de intelligence (Jackson, 2000, p. 8). John Ferris argumentează că „oamenii de stat (fiind influențați de ideologie și etnocentrism) au utilizat intelligence pentru a înțelege mediul lor și pentru a-l modifica și s-au bazat pe propria intuiție mai degrabă decât pe estimările analiștilor profesioniști pe care îi aveau la dispoziție” (Ferris, 2003, p. 311). Prin urmare, cei ce luau deciziile au avut mari dificultăți în a înțelege diferitele politici pe care omologiilor lor le-ar fi putut adopta și dezvolta ca rezultat al diferențelor în ideologie și obiective.

În aceeași linie cu evaluarea informațiilor, relația dintre politică și intelligence este fundamentală pentru a înțelege valoarea pe care studiul de intelligence o aduce. Pentru a putea dezvolta propriile politici, interne sau externe, oamenii de stat trebuie să înțeleagă politicile pe care celalalte țări intenționează să le dezvolte. John Ferris a adus un argument pertinent când a explicat că responsabilitatea serviciilor secrete constă în colectarea informațiilor, în timp ce utilizarea acestora într-un mod sau altul este apanajul decidenților politici. Ferris arată că, deși un guvern ar putea avea un anume obiectiv, instituțiile ce îl compun pot utiliza mijloace diferite în atingerea respectivului obiectiv. De aceea este foarte important pentru sistemul de intelligence să înțeleagă cum lucrează diferitele guverne.

În anii '30 și mai târziu, în timpul celui de-al doilea Război Mondial, serviciile de informații au avut mari dificultăți în această privință și asta se explică prin existența tipurilor complexe de guvernare pe care puterile revizioniste le aveau. De exemplu, cu volatilitatea deciziilor luate de către

Führer se confrunta propriul său stat-major și ca atare există o mare probabilitate ca și cea mai bună evaluare făcută din exterior să eșueze. De asemenea, concurența dintre Armată și Flotă în Japonia a făcut ca evaluarea de intelligence să fie mult mai dificilă. Alianța lui Mussolini cu Hitler și continua schimbare a preferințelor politice ale Ducei, precum și diferitele mesaje pe care acesta le dădea prin acțiunile sale, au ridicat și ele probleme pentru evaluatorii de intelligence. Așa se face că Aliații nu au putut înțelege intențiile celorlalți decât într-o manieră fragmentată și doar în anumite momente, ceea ce a făcut și mai complexă luarea deciziilor bazate pe evaluarea de intelligence.

Chiar dacă intelligence a jucat un rol semnificativ, nu a fost atât de important din punctul de vedere al liderilor momentului precum a fost ideologia. De asemenea, etnocentrismul și ideile preconcepute „despre celălalt” au condus la ignorarea evaluării și analizei de intelligence și la prioritizarea altor aspecte, mult mai puțin relevante, în realitate. Marea Britanie și Franța nu au luat amenințările de război ale lui Hitler sau devotamentul și dedicația lui pentru ideologie atât de în serios cât ar fi trebuit sau precum analizele de intelligence ar fi indicat. Tendința de a proiecta logica proprie în maniera de acțiune a oponentilor a fost de asemenea o greșală de proporții, dat fiind ca sistemele de guvernare erau complet diferite în obiective și abordări. Aroganța cu care unii dintre lideri i-au tratat pe alții a avut și ea un efect tragic pentru mediul internațional în sine. Problema preconcepțiilor i-a împiedicat pe oamenii de stat să înțeleagă politica adversarilor și, ca atare, să prezică izbucnirea războiului. În consecință, putem fi de acord cu Ferris când afirmă că „rasiștii, darwiniștii sociali și marxist-leniniștii i-au interpretat în mod eronat pe liberali, la fel de mult ca și liberalii pe ei” (Ferris, 2003, p. 313).

Concluzii

Starea cunoașterii noastre înaintea studiului și analizei aprofundate a intelligence a fost condiționată de perspectiva învingătorilor. Odată cu studiul informațiilor secrete am putut înțelege, asimila și analiza atitudini, contexte și acțiuni până în acel moment doar bănuite; fără a le cunoaște, cel de-al Doilea Război Mondial ar fi rămas nu numai cu semne de întrebare în multe privințe, dar și cu numeroase concluzii eronate.

Studiul documentelor de intelligence a dat posibilitatea unei extinse dezbateri și a oferit diferite perspective pentru a analiza originile și izbucnirea

războiului. Dezbateră începută odată cu cercetarea informațiilor secrete ale perioadei a dezvoltat, de asemenea, instrumente adecvate pentru înțelegerea conflictului ale cărui consecințe sunt încă resimțite chiar și după atâtea decenii.

Fără studiul informațiilor secrete ale celui de-al Doilea Război Mondial, am fi ajuns să înțelegem importanța intelligence și în mod special a evaluării de intelligence mult mai târziu și mult mai greu. Hitler se decisese la începutul anului 1939 să declanșeze războiul, dar în nici un caz nu dorea un conflict european de anvergură internațională. În schimb, aliații occidentali, convinși că dictatorul nazist fusese descurajat prin diferitele metode utilizate de aceștia (oferte diplomatice, concesiile economice, militare, politice etc.) și punând la îndoială credibilitatea și determinarea sa, au încurajat involuntar inițierea conflagrației. Acest aspect, atât de evident astăzi și atât de important pentru istoriografia secolului XX, nu ar fi putut fi înțeles fără aprofundarea studiului informațiilor de intelligence, așa cum susține în diferite lucrări de specialitate Richard Overly.

Referirea succintă la perioada Războiului Rece este un argument în plus în înțelegerea importanței pe care studiul informațiilor secrete o are în descifrarea istoriei „adevărate” a secolului XX. Germanii conflictului planetar desfășurat după instaurarea păcii au apărut și cristalizat de-a lungul evenimentelor petrecute între 1939-1945. Deciziile luate de marile puteri pe parcursul războiului au condus la ceea ce s-a numit Războiul Rece. Acesta, asemeni conflagrației mondiale menționate anterior, reprezintă un argument important pentru a susține relevanța unei cercetări și analize aprofundate a informațiilor secrete din prima jumătate a secolului trecut.

În anul 1989 conflictul prelungit pe parcursul atâtor decenii a luat sfârșit, victoria fiind evident atribuită statelor capitaliste; odată cu deschiderea (încă parțială și foarte selectivă) arhivelor, specialiștii au fost în măsură să realizeze o analiză mai detaliată și mai apropiată de realitate a Războiului Mondial. Totuși, cu toate acestea, nu avem deocamdată o perspectivă completă pentru a putea determina în ce măsură analiza acestuia reprezintă perspectiva exclusivă a învingătorilor, dat fiind că o parte importantă a informațiilor secrete ale epocii nu este accesibilă cercetării publice; ne referim, în special (dar nu exclusiv) la prețioasele documente păstrate în arhivele actualei Federații Ruse.

Încă odată, argumentul importanței studiului amănunțit al informațiilor secrete este susținut de evenimentele istorice și determinările ulterioare. Istorici ca Richard Overly, Joseph Maiolo și Patrick Finney au contribuit la înțelegerea acestui aspect.

Bibliografie

1. Aldrich, Richard. (1998). *Britain's Secret Intelligence Service in Asia during the Second World War*, in „Modern Asian Studies”, Vol. 32, No. 1.
2. Andrew, Christopher. (2009). *The Defence of the Realm: The Authorised History of MI5* (London: Allen Lane).
3. Ball, Simon; Barbier, Mary Kathryn and O'Brien Philips (eds.). (1998). *War in History*, 5(4).
4. Boyce, Robert (ed.). (1998). *French Foreign and Defence Policy, 1918-1940: the decline and fall of a great power*, (London: Routledge).
5. Boyce, Robert and Maiolo, Joseph (eds.). (2003). *The Origins of World War Two: the debate continues*, (New York: Palgrave Macmillan).
6. Ferris, John. (2003). *Intelligence*, in Robert Boyce and Joseph Maiolo (eds.), „The Origins of World War Two: the debate continues”, (New York: Palgrave Macmillan).
7. Finney, Patrick. (1997). *International history, theory and the origins of the second world war*, in „Rethinking History”, 1:3, 357-379.
8. Hinsley, F. H. (1990). *British Intelligence in the Second World War: an overview*, in „Cryptologia”, 14:1.
9. Jackson, Peter. (2000). *France and the Nazi Menace: Intelligence and Policy making 1933-1939*, (Oxford: Oxford University Press).
10. Maiolo, J. & P. Jackson. (2006). *Strategic Intelligence, Counter-Intelligence and Alliance Diplomacy in Anglo-French relations before the Second World War*, in „Militärgeschichtliche Zeitschrift”, Vol. 65, No. 2.
11. Maiolo, Joe. (2010). *Cry Havoc: the arms race and the Second World War 1931-1941*, (London: John Murray).
12. May, Ernest (ed.). (1984). *Knowing one's enemies*, (New Jersey: Princeton University Press).
13. Overly, Richard. (1998). *Strategic Intelligence and the Outbreak of the Second World War*, in „War in History”, 5(4).
14. Porch, Douglas. (1989). *French intelligence and the fall of France, 1930-40*, in „Intelligence and National Security”, 4:1 (1989).

15. Young, Robert J. (1985). *French Military Intelligence and the Franco-Italian Alliance, 1933-1939*, in „The Historical Journal”, Vo. 28, No. 1.
16. Wark, Wesley K. (1990). *Something very stern: British political intelligence, Moralism and grand strategy in 1939*, în „Intelligence and National Security”, 5:1.
17. Watt, D. Cameron. (1989). *An intelligence surprise: The failure of the foreign office to anticipate the Nazi-Soviet pact*, in „Intelligence and National Security”, 4.